

ефективної самореалізації у практичній діяльності спеціальних професійних знань, що обумовлені особистими якостями і компетенцією. Професійна компетентність передбачає не тільки результат чи оцінку діяльності працівника ОВС, але і сам хід його мислення і діяльності; можливі наслідки конкретного способу правоохоронного впливу. Професійна компетентність визначається не тільки компетенцією, діловими і особистими якостями, але і колом конкретних питань та проблем, що реалізуються у рамках професійної діяльності державних службовців органів внутрішніх справ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белоліпецький В.Л. Професіоналізм і професіональна культура в системі державної служби // Політико-адміністративна еліта і державна служба в системі властивих відносин. -Ростов-на-Дону: Изд-во "Фенікс", 1996. -Вып.2. -С.59-61.
2. Лазарев Б.М. Компетенція органів управління:

Правовые проблемы оформления и реализации. АН СССР /Ин-т гос-ва и права. -М.: Юрид. лит., 1972. -280 с.

3. Социология государственной службы. Терминологический словарь-справочник /Сост. В.М. Артемов. -Ростов-на-Дону. -227 с.

4. Бренар Г. Французское административное право. -М.: Прогресс, 1988. -350 с.

5. Анисимов О.С. Методология: функция, сущность, становление. -М: Юрид. лит., 1996. -206 с.

6. Голоспиченко І.П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття): Посібник. -Ірпінь: Укр. фін-екон. ін-т ДПА України, 1998. -108 с.

7. Наказ МВС України "Про невідкладні заходи щодо підвищення рівня загальної та професійної культури поведінки працівників ОВС" від 29.04.2001 р., № 322.

8. Державний службовець в Україні (пошук моделі) /Дубенко С.Д., Крупчан О.Д., Леліков Г.І., Нижник Н.Р., Цветков В.В. -К.: Вид-во Ін-Юре, 1998. -272 с.

Надійшло до редакції 25.12.2003

ВЕНЕДИКТОВ В.С., ИНШИН Н.И. ПОНЯТИЕ, СОДЕРЖАНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ

Рассмотрена профессиональная компетентность государственного служащего органов внутренних дел.

VENEDIKTOV V.S., INSHIN N.I. CONCEPT, THE MAINTENANCE AND FEATURES OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF CIVIL SERVANTS OF LAW-ENFORCEMENT ORGANS OF UKRAINE
Professional competence of the civil employees of law-enforcement organs is considered.

І.О. ГАРНА

Національний університет внутрішніх справ

УДК 351.94:314.7

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОННОСТІ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Виконаний аналіз виникнення та здійснення судового контролю в Україні; надана його дефініція щодо дотримання законності у правовому регулюванні міграційних процесів.

Проведений аналіз юридичної літератури з проблем контролю у державному управлінні дає можливість дійти висновку, що однією з позицій класифікації контролюючих органів є теорія розподілу влади. У цьому зв'язку в національній правовій науці маємо триєдину систему контролю: парламентський (Верховна Рада України), органів виконавчої влади (Кабінет Міністрів України, Кабінет

Міністрів АРК, міністерства, державні комітети, відомства, місцеві державні адміністрації орган предметної компетенції) та судовий контроль (судова система).

Сьогодні, коли Україна прямує до європейських стандартів у захисті прав людини, особливо актуальним є вирішення проблем судового контролю за дотриманням законності в усіх сферах життя суспільства. Цим пробле-

мам приділяється значна увага як у політичних, так і наукових колах. Розробляються фундаментальні наукові думки, такі як у О.Ф. Андрійко, де зазначено, що "суспільство вважається демократичним, а держава правовою за умови, коли не органи виконавчої і не законодавчої влади, а саме суд розв'язує конфліктні ситуації, що виникають у результаті спорів" [1, с.76]. Різні аспекти судового контролю висвітлюються у працях В.М. Гаращука, Ю.М. Грошівото, О.П. Рябченко, В.Я. Тація. Але окремо питанням судового контролю в сфері міграційних процесів у фундаментальних дослідженнях ними не приділялась значна увага.

Наукові дослідження свідчать, що у міжнародному праві поняття судового контролю має досить давні традиції застосування, а як самостійна функція судової влади в Україні дане поняття стало загальновідомим лише після створення Конституційного Суду. До кінця ХХ сторіччя сформувалась тенденція розуміння під поняттям судового контролю - сукупності самостійних інститутів: конституційного судового контролю; судового контролю вищестоящих судів за правильністю застосування норм закону правохоронними органами та інших судів; судового контролю у порядку цивільного судового провадження за законністю та обґрунтованістю рішень державних органів та посадових осіб; судового контролю за деякими процесуальними рішеннями та діями органів дізнання та досудового слідства.

Існує думка стосовно того, що багато проблем у правастосованні обумовлені відсутністю у процесуальному законодавстві поняття "судовий контроль". Тому, корисно звернутися до накопиченого досвіду теорії контролю у державному управлінні та вивести доктринальне поняття судового контролю міграційних процесів.

Отже, *судовий контроль міграційних процесів* (у загальному розумінні) – це специфічний вид державного контролю, що здійснюється у сфері міграції, своєрідний прояв судової влади. Але дане визначення є лише загальною формулою, що не відображає повноти досліджуваного явища.

Підкреслимо особливості судового контролю: *по-перше*, він здійснюється судовою гілкою влади; *по-друге*, провадиться не систематично, не повсякденно, як прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні міграційними процесами, а одноразово при розгляді конкретних адміністративних, цивільних, кримінальних справ у судах.

Безсумнівно, суди відіграють важливу роль у розбудові демократичної правової держави, забезпеченні злагоди у суспільстві, а головне, є надійним гарантом додержання прав і свобод людини у здійсненні правосуддя. Зліїсною невеличкий лінгвістичний аналіз отримуємо досить цікавий факт, що у латинській мові слова "правосуддя" [justice] і "справедливість" [justice] є синонімами. Можна зробити висновок, що справедливість являє собою основу діяльності судових органів, а це є гарантією стабільності і безпеки у державі.

В Україні, згідно з Конституцією, судочинство здійс-

нюють Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції, у тому числі й спеціальні суди, які виконують відповідно і контрольні функції. Слід зазначити, що судовий контроль може розглядатися через ступінь втручання суду у діяльність відповідного органу, тому виділяють пряму (безпосередню) та не пряму (опосередковану) форму втручання.

Контроль з боку Конституційного Суду – особливий вид судового контролю, що стоїть окремо від контролю з боку судів загальної юрисдикції у тому числі й спеціальних судів. Це обумовлено як особливим статусом Конституційного Суду (єдиний орган конституційної юрисдикції), так і предметом його відання, що знайшло своє відображення в Основному законі країни. Конституційний Суд падає під вплив найважливішим актам України. Тому розглянемо офіційне тлумачення від 25.11.1997 року ч.2 ст.55 Конституції України [2] у справі громадянки Д. щодо права на оскарження в суді неправомірності дій посадової особи. У резолютивній частині рішення суд, зокрема, зазначив, що частину другу статті 55 Конституції України необхідно розуміти так, що кожен, тобто громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення дії чи бездіяльності будь-якого органу державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, якщо вважають, що їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемляють права і свободи громадянина України, іноземця, особи без громадянства чи перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту у суді [3].

Також Конституційний Суд України контролює дотримання законності у міграційній сфері прав, свобод фізичних осіб, сприяє укріпленню прогресивних управлінських правовідносин у суспільстві.

Найбільш ефективний захист прав і свобод фізичних осіб у сфері міграції забезпечують суди загальної юрисдикції, які розглядають переважно більшість справ, пов'язаних з порушенням прав та свобод людини і громадянина. Згідно із ст.27 Закону України "Про громадянство України" [4], дії або бездіяльність посадових і службових осіб, які порушують порядок та строки розгляду справ про громадянство і виконання рішень з питань громадянства, можуть бути оскаржені у судовому порядку.

Зв'язок між реалізацією положень Закону України "Про громадянство України" та міграцією простежується через такий важливий аспект, як набуття громадянства України за кордоном за територіальним походженням, тобто вихідцям з України, у тому числі особам раніше депортованим за межі території України, та їх наслідком надана можливість набувати громадянство України, постійно проживаючи на території інших держав. З придбанням громадянства України на них поширюється дія Закону України "Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України" [5]. Громадянин України може вільно виїхати та повернутися в Україну по загальнонаціональному або службовому паспорту залежно від

візового режиму країни виїзду.

Зв'язок інституту громадянства України з міграційними процесами отримав відображення у закріпленому Законом принципу збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України (п.7 ст.2) [4].

При розгляді цивільних справ за позовами, де однією зі сторін є орган державного управління, суд (суддя) оцінює їх з точки зору відповідності закону, приймає певне рішення по справі, яким може змінити чи відмінити управлінське рішення (акт управління), і фактично втручається в управлінську сферу діяльності органу управління. Порядок оскарження дій посадових осіб до суду визначено главою 31-А Цивільно-процесуального кодексу України. Особа може подати скаргу на дії цих осіб у двомісячний термін, що обчислюється від дня, коли вона дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав.

Відповідно до п.1 ст. 248² ЦПК України одним із предметів оскарження може бути відмова органів внутрішніх справ у прийнятті заяви з питань громадянства, у тому числі про визнання належності до громадянства України. Так, згідно ст.3 Закону "Про громадянство України" особа має право на визнання належності до громадянства України. Згідно із ст.24 Закону "Про громадянство України" рішення з цього питання приймається безпосередньо посадовими особами органів внутрішніх справ щодо осіб, які постійно проживають на території України. Незаконні рішення цих посадових осіб можуть бути оскаржені у встановленому законом порядку до суду: у разі відмови у прийнятті заяв з питань громадянства щодо порядку розгляду справ про громадянство і виконання рішень з питань громадянства.

Досить гостро перед науковцями і практиками стоїть питання докорінного реформування судової системи держави та запровадження адміністративної юстиції, передбачення моделі реалізації інституту судового контролю.

При розгляді адміністративних справ, предметом яких є управлінські правовідносини у сфері міграції, суд приймає рішення про законність або незаконність того чи іншого управлінського акту, а у ряді випадків поновлює законність з моменту прийняття ним рішення. Суд у даному випадку виконує функцію органу державного управління. Судові рішення або скасовують, або змінюють незаконні акти органів виконавчої влади (їх посадових осіб), або ж не визнають юридичної сили за такими, що суперечать закону.

Слід зазначити, що до компетенції суду відноситься розгляд певної категорії справ про адміністративні правопорушення у сфері міграції, передбачених КУпАП. Аналіз практики застосування судовими органами положень статті 331 КК України "Незаконне перетинання державного кордону" та статті 204-1 КУпАП "Незаконне перетинання державного кордону України" свідчить, що більшість порушників державного кордону притягається до адміністративної відповідальності. У підтвердження даного факту наведемо статистичні дані: протягом 2002 року за

незаконне перетинання державного кордону України притягнуто до адміністративної відповідальності 1205 осіб. Водночас за такий злочин органами охорони державного кордону у 232 випадках порушені кримінальні справи [6].

Сьогодні явище незаконної міграції тісно пов'язане з організованою злочинністю, оскільки майже всі переходи державного кордону забезпечуються злочинними угрупованнями. Дослідники цих проблем свідчать про можливість проведення логічного ланцюгу між незаконною міграцією та такими злочинами як торгівля людьми і інша незаконна угода з передачі людини, торгівля наркотиками, зброєю; незаконні операції з валютою.

При здійсненні правосуддя у кримінальних справах, пов'язаних з міграцією, суд одночасно з вирішенням питання про винуватість у кримінальному злочині особи та її відповідальності, перевіряє законність дій органів управління, їх посадових осіб. У разі виявлення порушень законності він виносить окрему ухвалу, а суддя – окрему постанову. Таким чином, здійснюючи контрольні функції за дотриманням законності у міграційній сфері, суд вимагає прийняття заходів щодо усунення цих правопорушень і про попередження їх у майбутньому.

Критично аналізуючи вище сказане, ми вважаємо, що реальна дієвість судової влади, оптимальний сулоустрій у правовій державі – одні з головних завдань державного будівництва в цілому. Незалежність суду та відсутність у нього будь-якої відомчої зацікавленості, кожне публічне обговорення, усне й безпосереднє дослідження всіх доказів – загальноприйняті переваги судової процедури. У процесі розгляду заяви судом усебічно оцінюються всі докази, що мають важливе значення для прийняття об'єктивного рішення по суті заяви. У разі прийняття негативного рішення громадянин, іноземець чи особа без громадянства в установленій законом термін може оскаржити рішення цього суду, тим самим захищаючи свої законні права.

Отже, судовий контроль за дотриманням законності у правовому регулюванні міграційних процесів - це основа на законі діяльність судів по перевірці правомірності актів і дій органів виконавчої влади (міграційної служби), їх посадових осіб по відновленню порушених прав фізичних осіб і застосуванню до порушників правових санкцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю за діяльністю органів державної влади: Дис... докт. юрид. наук. -К., 1999. -390 с.
2. Конституція України // ВВР України. -1996. -№ 3. -Ст.141.
3. Палько В.І. Оскарження рішень з питань громадянства іноземцями та особами без громадянства (на прикладі країн СНД) // Права людини на інформацію. -2001. -№ 2. С.12-20.
4. Закон України "Про громадянство в Україні" від 18.01.2001 р. // ВВР України. -2001. -№ 13. -Ст.27.

5. Закон України "Про порядок виїзду з України та вїзду в Україну громадян України" // ВВР України. - 1994. - № 18. - Ст. 1.

6. Проект Закону України "Про внесення змін до Кри-

мінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення" від 30.01.2003 р., № 3033.

Надійшла до редколегії 02.06.2004

ГАРНАЯ И.А. СУДЕБНЫЙ КОНТРОЛЬ ЗА СОБЛЮДЕНИЕМ ЗАКОННОСТИ В ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Выполнен анализ возникновения и осуществления судебного контроля в Украине; представлена его дефиниция относительно соблюдения законности в правовом регулировании миграционных процессов.

GARNAJA I.A. THE JUDICIAL CONTROL OF OBSERVANCE OF LEGALITY IN LEGAL REGULATION OF MIGRATION PROCESSES

The analysis of occurrence and realization of the judicial control in Ukraine is executed: it is submitted it definition concerning observance of legality in legal regulation of migration processes.

УДК 343.102:17.03

Е.М. ЖУРОВА

Национальный университет внутренних дел

ЭТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДОПУСТИМОСТИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ, ПОЛУЧЕННЫХ В РЕЗУЛЬТАТЕ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены проблемные вопросы этических аспектов допустимости доказательств, полученных при проведении оперативно-розыскной деятельности.

На наш взгляд, наряду с требованиями закона к форме доказательств, полученных в результате проведения оперативно-розыскной деятельности, следует обратить внимание на этические аспекты их допустимости. Этический аспект допустимости доказательств, полученных в результате оперативно-розыскной деятельности, связан с правовым, и рассмотрение их в отрыве друг от друга не позволяет оценивать допустимость доказательств в полном объеме. Это связано с тем, что нормы морали, которые являются первичными регуляторами социальных отношений, находят отображения в нормах права, как официальных предписаниях государства. Иначе говоря, правовые нормы в ряде случаев повторяют морально-этические нормы, обязательные для выполнения в обществе.

Прежде всего, следует отметить, что любая, применяемая в уголовном судопроизводстве норма морали непременно вытекает из общих моральных принципов. В области же уголовного судопроизводства мораль исполняет роль дополнительной гарантии четкого, точного и неуклонного выполнения правовых норм. В этом обнаруживается ее гарантирующая роль, или иначе - функция моральной гарантии, которая дополняет гарантии правосудия. Исходя из этого, следует также указать, что правовые и этические аспекты не существуют в отрыве, поскольку некоторые нормы этики так или иначе имплементированы в законодательство. Но их выделение необходимо, поскольку не всегда законодательство обращает внимание на все аспекты деятельности правоохранитель-

ных органов. Правовые и этические аспекты допустимости доказательств, полученных при проведении оперативно-розыскной деятельности должны обеспечивать как легитимность, так и этичность деятельности органов дознания и оперативных подразделений. Это является исключительно важным в связи с тем, что оперативно-розыскная деятельность часто осуществляется в условиях конфиденциальности, которая оставляет возможность для нарушения не только норм права, но и этики, и морали. Это имеет особое значение в современных условиях, поскольку, существует необходимость контроля соблюдения прав человека и обеспечения связанных с ними процессуальных гарантий.

Имплементация общепринятых норм морали в правовую сферу связана с желанием законодателя повысить их социальную значимость и придать им официальный характер, а также обеспечить их соблюдение обществом. Существенное отличие реализации норм права и морали состоит в том, что реализация последних, считающихся общеобязательными, не является принудительной, и не влечет важных санкций со стороны общества и государства. Реакцией на их нарушение и пренебрежительное к ним отношение наиболее часто является отрицательная оценка деятельности субъекта окружающими лицами, которые не оказывают содействия формированию убеждения о неэтичности обращения и необходимости соблюдения норм морали. Именно поэтому законодатель счел необходимым закрепление общепринятых этических требований в нор-